

80

Н 34

8

Національний університет
"Острозька академія"

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

серія "Філологічна"

НАЦІОНАЛЬНИЙ
"ОСТРОЗЬКА

УНІВЕРСИТЕТ
АКАДЕМІЯ"

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

ВИПУСК 2

Серія "Філологічна"

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

ФОЛЬКЛОРИСТИКА

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

МОВОЗНАВСТВО

Серія "Психологія і педагогіка"

*не має
своїх, де
розділу
в серії
всього
не те
переклад*

518522 ил

ЧИТ. ЗАЛ №1

Острог, 2002

1
102723

ПЕРЕВІРЕНО
2018 РІК _____
2017 РІК _____
РІК _____

+83.3 (4чмр)

80

НЗ4

8

УДК: 81.161.2+
81.111
001.8+159.9+37
ББК: 81.2 Укр.+
81.2 Англ.
74+88

Наукові записки. Серія «Філологічна». Серія «Психологія та педагогіка». – Острог, 2002. – 214 с.

У видинні зібрано статті, присвячені дослідженню актуальних проблем філології: українського, порівняльного та англійського мовознавства, українського та порівняльного літературознавства, а також педагогіки та психології. Збірник рекомендовано студентам, викладачам, науковцям.

Рекомендовано до друку Вченою радою Національного університету «Острозька академія» (протокол №3 від 19 листопада 2002 року).

Редакційна колегія:

- ✓ Пасічник І.Д., доктор психологічних наук, проф. (відповідальний редактор).
- Войтюк А.Ю., доктор філологічних наук, проф.
- Грещук В.В., доктор філологічних наук, проф.
- Гуляк А.Б., доктор філологічних наук, проф.
- Дем'янчук А.С., доктор педагогічних наук, проф.
- Єрмоленко С.Я., доктор філологічних наук, проф.
- Лісова С.Д., доктор педагогічних наук, проф.
- Максименко С.Д., доктор психологічних наук, проф.
- Москалець В.П., доктор психологічних наук, проф.
- Нісімчук А.С., доктор педагогічних наук, проф.
- Поліщук Я.О., доктор філологічних наук, проф.
- Рисак О.О., доктор філологічних наук, проф.
- ✓ Савчин М.В., доктор психологічних наук, проф.
- ✓ Шульжук К.Ф., доктор філологічних наук, проф.
- ✓ Вербець В.В., кандидат педагогічних наук, доцент.
- Жуковський В.М., кандидат педагогічних наук, в.о.проф.
- Криловець А.О., кандидат філологічних наук, доцент.
- Шугай М.А., кандидат психологічних наук, в.о.доцента.

Упорядники:

кандидат філологічних наук, доцент КРИЛОВЕЦЬ А.О.,
в. о. зав. кафедри англійської мови та літератури КОЦЮК Л.М.

Адреса редколегії:

35800, Україна, Рівненська обл., м. Остріг, вул. Семінарська, 2,
Національний університет «Острозька академія», кафедра української філології.

ISBN 966-7631-15-X

© Національний університет
«Острозька академія»

Зміст

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО 7

Диндаренко О.

ДІАЛОГ ДЖ. КРІШНАМУРТИ – О. ГАКСЛІ: ПОШУК
ПОРЯТУНКУ ЗАХІДНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ? 7

Зелінська Лідія

УЇЛЬЯМ БЛЕЙК ТА ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА: ПОРТРЕТИ
МІСТИКІВ В ГАЛЕРЕЇ СУСПІЛЬНИХ ОПІНІЙ 15

Криловець Анатолій

ФІЛОСОФСЬКА ПРОБЛЕМАТИКА В ДРАМАТИЧНИХ
ПОЕМАХ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
“АДВОКАТ МАРТІАН” Й “У ПУЩІ” 24

Криловець Роман

ЗБІРКА ВАСИЛЯ СТУСА “ЗИМОВІ ДЕРЕВА”: ОСНОВНІ
МОТИВИ, ЛІТЕРАТУРНИЙ КОНТЕКСТ 38

✓ *Крупка Мирослава*

ІДЕЇ ЕМАНСИПАЦІЇ
У ПОВІСТІ ОЛЕНИ ПЧІЛКИ “ТОВАРИШКИ” 46

Онопрійчук Інна

ОБРАЗИ ТА СИМВОЛИ ВОЛИНСЬКИХ ВІРШІВ
НІМЕЦЬКОЇ ПОЕТЕСИ ЕРНИ ВОЛЬЦ 53

Осадко Ганна

СИМВОЛ-МАРКЕР СНУ У ТВОРЧОСТІ
П.КАРМАНСЬКОГО ТА В.ПАЧОВСЬКОГО 57

Панасюк Олена

ПОЕМА МИКОЛИ БАЖАНА “СЛІЩІ”
У СПЕКТРІ НЕОБАРОКО 69

✓ *Тхорук Рая*

З УВАГИ НА “ТЕАТРАЛЬНУ ЦЕНЗУРУ”: ПРО
ДРАМАТИЧНУ ТВОРЧІСТЬ ПРОЗАЇКІВ-КЛАСИКІВ ... 78

ФОЛЬКЛОРИСТИКА	92
<i>Вернюк Ярослава</i>	
БІБЛІОГРАФІЧНІ ДОВІДНИКИ – ДЖЕРЕЛА ЗБАГАЧЕННЯ ФОЛЬКЛОРНО-ЕТНОГРАФІЧНОЇ ПАМ'ЯТІ ПРО ВОЛИНЬ ХІХ-ХХ СТ.	92
<i>Хмель Віра</i>	
ЕРОТИКА В УКРАЇНСЬКИХ СОРОМЦЬКИХ ПІСНЯХ ІЗ ПСИХОАНАЛІТИЧНОГО ПОГЛЯДУ	101
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ	112
<i>Засєкін С., Засєкіна Л.</i>	
КОГНІТИВНИЙ СТИЛЬ ПЕРЕКЛАДАЧА	112
<i>Рогатюк А.</i>	
ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ЯК МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ	120
МОВОЗНАВСТВО	124
<i>Крайчинська Галина</i>	
ПОЛЬСЬКІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ ЛЮДИНИ (на матеріалі фразеологізмів з компонентом – загальною назвою грошових одиниць pieniądze).....	124
<i>Худолий Анатолій</i>	
КОМУНІКАТИВНІ ФАКТОРИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВПЛИВУ СУЧАСНИХ АМЕРИКАНСЬКИХ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТІВ НА ЧИТАЧІВ	133
<i>Антончук О.</i>	
СИСТЕМНІСТЬ ВПРАВ ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ОРФОГРАФІЧНИХ УМІНЬ І НАВИЧОК	142

ПСИХОЛОГІЯ І ПЕДАГОГІКА152

Пасічник Ігор

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ 152

Жуковський Василь

**СУСПІЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНОГО
ВИХОВАННЯ В АМЕРИКАНСЬКІЙ ШКОЛІ
ПОВОЄННОГО ПЕРІОДУ 159**

Балашов Едуард

**МІЖНАРОДНІ МОЛОДЕЖНІ ОБМІННІ ПРОГРАМИ
ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК МОЛОДІ
(На прикладі організації “Канада-Світ-Молодь”,
Канада) 166**

✓ *Вербець Владислав*

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ДІАГНОСТИКИ
ПОТЕНЦІАЛУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ 172**

Ковальчук Інна

**ПСИХОЛОГІЯ ВИВЧЕННЯ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ
ЗАСОБАМИ ДІЇ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ
ЗАСВОЄННЯ ФОНЕТИЧНИХ ЗНАНЬ)
СТУДЕНТАМИ ВНЗ 179**

Костюк Оксана

**РОЛЬ УЧИЛИЩА ІМ. ГРАФА Д.М. БЛУДОВА
В ПОШИРЕННІ ЖІНОЧОЇ ДУХОВНОЇ ОСВІТИ
НА ВОЛИНІ.....185**

Матласевич Оксана

**ПРОБЛЕМА ГУМАНІЗМУ:
МИНУЛЕ ТА СУЧАСНІСТЬ 191**

Новоселецька Світлана

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАЛЬНОЇ
СПІВПРАЦІ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ 198**

✓ *Павелків Роман*

**ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ
САМОСВІДОМОСТІ 206**

Роман Павелків

ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ САМОСВІДОМОСТІ

У статті ставиться проблема дослідження самосвідомості у молодшому шкільному віці. Дану проблему можливо розв'язати шляхом „психологізації” самосвідомості. Подано теоретичні засади дослідження, що стосуються сутності та складових самосвідомості.

У психології відомо, що вся різноманітність особистості знаходить відображення і акумулюється у продуктах самосвідомості. Вивчення самосвідомості, поряд з іншими чинниками формування підростаючої особистості, дає змогу зафіксувати всі характеристики особистості, зумовлені процесом соціалізації, який визначається єдністю взаємодії, взаємозумовленості процесів – індивідуалізації та соціалізації

Одним з вікових періодів, у ході якого відбувається стрімкий розвиток самосвідомості, є молодший шкільний вік.

Молодший шкільний вік називають вершиною дитинства. Дитина, зберігаючи велику кількість дитячих якостей, разом з тим, починає втрачати дитячу безпосередність у поведінці, з'являється інша логіка мислення. Головним для молодшого шкільного віку є поява нової діяльності – навчальної, в ході якої дитина набуває нових знань і вмінь, яка визначає та опосередковує її соціальний статус. Змінюються інтереси, цінності, все її життя.

Молодший шкільний вік найбільш глибоко і змістовно представлено у працях Д.Б.Ельконіна, В.В.Давидова, О.К.Дусавицького, А.К.Маркова, Ю.А.Полуянова, В.В.Репкіна, В.В.Рубцова, Г.А.Цукермана та ін. Та незважаючи на досить значні розробки, що стосуються цього вікового періоду, проблема розвитку самосвідомості все ж залишається мало розробленою і розглядається авторами у контексті інших вікових утворень лише побіжно. Головною проблемою, яка цікавить дослідників, є зміна провідної діяльності, пов'язана з початком навчання у школі, формування навчальної діяльності, особливості соціальної сфери молодшого школяра, а саме стосунки дітей з батьками і вчителями та ін.

Метою нашого дослідження є вивчення особливостей розвитку самосвідомості та пошук закономірностей, механізмів та

результату формування моральних норм у молодшому шкільному віці.

Передусім необхідно чітко окреслити ті теоретичні засади, на яких ґрунтується наше дослідження.

Проблема самосвідомості широко представлена у вітчизняній та зарубіжній психологічній науці, але до цього часу проблема “психологізації” самосвідомості не визначена. Досить часто в дослідженнях, присвячених вивченню самосвідомості, значна увага приділяється продуктам самосвідомості – “Я-концепції”, “Я-образу”. Часто ці продукти (результати) розглядаються дослідниками як даність, а не як заданість.

Водночас аналіз наукової літератури дозволяє помітити заміну одного поняття іншим, коли самосвідомість ототожнюється з “Я-концепцією”. Це характерно як для зарубіжної, так і вітчизняної психології (варто лише переглянути сучасні словники із психології). Ми вважаємо, що таке ототожнення двох понять є неправомірним і пропонуємо підхід, який дає змогу по-іншому підійти до осмислення цих понять та до визначення їх співвідношення.

Проблема “психологізації” самосвідомості вперше була сформульована у праці О.К.Тихомирова. Він писав: “Однак... необхідно розрізняти мислення і знання, тому поряд з традиційним терміном “Я-концепція” ми вводимо менш звичний термін “Я-мислення”, маючи на увазі процес вироблення людиною знань про себе, які утворюють (або перетворюють) її “Я-концепцію”, процес усвідомлення, в якому людина як особистість, індивід, індивідуальність є не тільки суб’єктом, але й об’єктом мислення [5, с. 201].

На думку О.К.Тихомирова, введення нового терміна “Я-мислення” буде сприяти співставленню “психології мислення” і “психології самосвідомості”. А це необхідно для розв’язання проблеми “психологізації” самосвідомості. Як вважає вчений, у “психології самосвідомості” домінує констатація результатів самосвідомості, “образів-Я”, що вже склалися [5].

Ми припустили, що введення додаткової складової “Я” створить деякі складності в аналізі всієї різноманітності “Я”, водночас погоджуємося з О.К.Тихомировим в тому, що перетворення будь-яких складових “Я” неможливе поза мисленням.

Мислення як пізнавальний процес пронизує процес самосвідомості постійно і його можна зафіксувати при усвідомленні розуміння людиною самої себе. Аналізуючи, диференціюючи, узагальнюючи окремі компоненти свого “Я”, індивід так чи інакше звертається до мисленневої діяльності. Це і спонукало

О.К.Тихомирова звернутися при вивченні самосвідомості до “Я-мислення” [5].

Звернення вчених до проблеми “психологізації” самосвідомості визначається тими змінами, які останнім часом охопили психологічну науку. Зокрема, у психології особистості все більше уваги приділяється проблемі співвідношення понять “особистість” і “людина”, які інтегруються в понятті “індивідуальність”.

Теорія індивідуальності розроблялася відомими вітчизняними психологами Б.Г.Ананьєвим, В.С.Мерліним, Б.Ф.Ломовим, С.Л.Рубінштейном. В даний час значний внесок у її розвиток роблять К.О.Абульханова-Славська, Л.І.Анциферова, І.В.Дубровіна, А.І.Подольський, В.М.Русалов, М.К.Тутушкіна, Д.І.Фельдштейн та ін.

У вітчизняній психології склалася традиція розглядати індивідуальність людини як її вищий вимір, в якому можна виокремити: системність індивідуальних, суб’єктно-діяльнісних та особистісних властивостей; неповторність, своєрідність людини; ту чи іншу вираженість властивостей вищого порядку – те, що можна визначити як духовність, завдяки якій людина взаємодіє з іншими людьми, визначає своє ставлення до цінностей, усвідомлює сенс власного життя, активно реалізує “Я-концепцію”, розробляє стратегію власного життя.

Однак ще в 1969 році Б.Г.Ананьєв відзначав, що для того, аби підійти до проблеми індивідуальності з точки зору цілого, необхідно уявити людину не тільки як “відкриту систему”, але і як “закриту систему”, замкнену внаслідок прихованості її властивостей (особистості, суб’єкта). Він вважав, що цей підхід до явищ людської індивідуальності є перспективним.

У відносно замкненій системі утворюється, на думку Б.Г.Ананьєва, самосвідомість і “Я” – ядро людської особистості. “Я” як ядро особистості можна уявити максимально вільним від офіційних норм, опозиційним щодо авторитетів утворення, яке визначає природну поведінку особистості, що самореалізується. Самосвідомість утворює внутрішній світ особистості, який знаходиться у роботі і за допомогою механізму екстеріоризації знаходить втілення у продуктах творчості.

Проблема самосвідомості була лише сформульована Б.Г.Ананьєвим, і зводилася вона до постановки проблеми внутрішнього світу людини, де самосвідомість розглядається як утворення цього світу. “У цьому, відносно уособленому від оточуючих, внутрішньому світі складаються комплекси цінностей (життєвих планів і перспектив, глибоко особистісних переживань), певні

орієнтації образів (“портретів”, “пейзажів”, “сюжетів”) і концептів, домагань і самооцінки” [2, с. 228]. Тому можна говорити про рівневий характер “Я” людини. І водночас “комплекс цінностей, певні орієнтації образів і концептів” знаходять локалізацію в “Я-концепції” особистості людини.

Таке уявлення про внутрішній світ людини дозволило Б.Г.Ананьєву диференціювати самосвідомість і “Я” особистості людини, що дає змогу розглядати “Я” і всі його складові як продукти (результати) самосвідомості. Хоча відомо, що у становленні “Я” бере участь не тільки самосвідомість, але й свідомість.

Власне проблемою “відкритості” і “закритості” людини займалися багато вчених, розуміючи під цими системами: особистість та індивідуальність, внутрішнє і зовнішнє, соціалізацію та індивідуалізацію (І.С.Кон, 1981, С.Л.Рубінштейн, 1946, В.Е.-Чудновський, 1997, Д.І.Фельдштейн, 1998, В.А.Ядов, 1975 та ін.). Ідея інтеграції цих систем завжди цікавила вчених. Останнім часом найбільш аргументованою та розробленою є концепція соціального розвитку особистості людини, яка розглядає взаємодіючий характер соціалізації та індивідуалізації, що утворює єдиний потік – соціалізацію [7].

Соціалізація та індивідуалізація переважно розглядаються як процеси, хоча у часі та просторі соціального становлення особистості людини вони можуть бути представлені і як підсистеми єдиної системи – соціального становлення особистості. Водночас, соціалізація та індивідуалізація можуть виступати по відношенню одна до одної як система і підсистема, що залежить від їх актуалізації у просторі і часі розвитку особистості. Тому між ними існують взаємопереходи та рухи, які характерні для будь-яких систем.

Підхід до соціалізації та індивідуалізації як до систем дозволяє розширити методологічні можливості оперування цими поняттями у дослідженні. Вони не лише можуть бути представлені як процеси, але й можуть розглядатися як умови та джерела розвитку особистості.

Згідно з концепцією соціального розвитку особистості дитини Д.Ф.Фельдштейна, соціалізація та індивідуалізація – це два протилежні процеси, що локалізуються в єдиному просторі особистісного становлення людини. Водночас асинхронність, асиметричність їх перебігу, руху і актуалізації дає право розглядати один з процесів як систему, а другий – як підсистему. Наприклад при висуванні, актуалізації соціалізації, її можна розглядати як систему, а індивідуалізацію як підсистему цієї системи. Це дає змогу стверджувати,

що ці процеси локалізуються в єдиному просторі становлення і розвитку особистості, у просторі її соціального дозрівання.

У даний час актуалізація проблеми “відкритості” і “закритості” людини визначається тим, що в сучасній психології впроваджуються та знаходять своє відображення принципи гуманістичної психології, закладені К.Роджерсом та А.Маслоу.

Із зверненням психологів до гуманістичних ідеалів все більшого значення набувають дослідження смислової сфери особистості (О.М.Леонт'єв, 1982; О.Г.Асмолов, 1984; В.В.Столін, 1983), її “Я-концепції” (Л.В.Бороздіна, О.Н.Молчанова, 1990; Р.Бернс, 1986) і “Я-образу” (Р.Вріхт, 1982; О.Т.Соколова, 1982) і т.д.

Так, ґрунтуючись на теоретичних міркуваннях, А.Б.Орлов сформулював такі положення гуманістичної психології:

- 1) визнання двоякості людини (зовнішня і внутрішня людина, зовнішнє та внутрішнє “Я”, особистість та сутність);
- 2) особливе насторожене ставлення до соціально центрованих і соціально зумовлених процесів формування особистості;
- 3) заперечення традиційних форм освіти як дисгармонійної взаємодії між світом дорослості та світом дитинства;
- 4) ідея культивування трансперсональних відносин, персоніфікованого спілкування в міжособистісних взаємодіях [3].

Звідси випливає, що при вивченні людини необхідно розглядати її у двох системах – “відкритій” та “закритій”, що дає змогу чіткіше підійти до процесу дослідження смислової сфери людини і чітко зрозуміти психологічну природу самосвідомості.

Концепція персоналізації передбачає, що людина, “... яка суто формально виконує обов'язки, уникає суспільнокорисної діяльності, виявляє байдужість до долі людей і загальної справи, більшою чи меншою мірою втрачає здатність бути ідеально представленою у справах і думках, в житті інших людей” [4, с. 25], тобто перестає бути особистістю.

Виокремлені Д.І.Фельдштейном “Я і суспільство” та “Я в суспільстві” є головними характеристиками, які визначають двоякість особистості. Але ця двоякість не статична, вона знаходиться у постійному русі, коли “пальма першості” у розвитку віддається тій чи іншій позиції, і коли вони знаходяться на однаковому рівні впливу на соціальне становлення і розвиток особистості.

Взаємодіючий характер соціалізації визначається наявністю “Я” і “Інше Я” в особистості. “Я” та “Інше Я” – дві сторони сутності особистості, хоча традиційно вважається, що в про-

цесі соціального становлення особистості відзначається диференціація “Я” і “не-Я”. Така диференціація дає змогу окреслити межу простору “Я” і всього того, що до цього “Я” не належить. Такий підхід буде виправданим, якщо соціалізацію розглядати як пристосування людини до навколишнього соціального світу. Взаємодіючий характер соціалізації та індивідуалізації, який утворює єдиний потік – соціалізацію, дозволяє нам розглянути як його основоположний момент в особистісному розвитку людини (на рівні самосвідомості) – “Я” та “Інше Я”.

Виокремлення двох інстанцій – “Я” та “Інше Я” – ідея у психології не нова. З одного боку, в патопсихології цей поділ пов’язують з патологічними змінами у формуванні особистості (Б.В.Зейгарник, 1986), з іншого – наявність “Я” та “Іншого Я” характеризує діалогічність самосвідомості (М.М.Бахтін, 1975, 1979).

На наш погляд, “Я” – це інстанція реальна, а “Інше Я” – це інстанція потенційна. “Я” виконує функцію зняття протиріччя між “Іншим Я” і реальною поведінкою. Діючи в реальній ситуації, людина діє від тієї складової “Я”, яка найбільш адекватна цій ситуації. Ця складова визначається, наповнюється концептуальними схемами, які закладаються або містяться в “Я-концепції”.

Зняття протиріч можливе, “Інше Я” ніби фокусує увагу і виявляється у вигляді різних складових “Я” людини: “Я-минулого”, “Я-фактичного”, “Я-ідеального”, “Я-майбутнього” і т.д., що, власне, і буде складати зміст цього іншого, що дозволяє зберегти цілісність, справжність “Я”, де смисл “Я” визначається смислом “Іншого Я”, що актуалізується в цей час.

Інша картина виникає тоді, коли якась складова “Я-іншого” стає стійкою і включається в “Я”, змінюючи його і тим самим змінюючи структуру самосвідомості. Змінюється переважно “Я-концепція”, а також головна теорія становлення дитини як особистості, що пов’язано зі зміною розуміння, яке сприяє переоцінці, зокрема, загальнолюдських цінностей.

Розв’язання проблеми “психологізації самосвідомості” дозволяє підійти до розв’язання однієї з основоположних проблем психологічної науки, яка полягає у визначенні співвідношення “внутрішнього” та “зовнішнього”. У вітчизняній науковій літературі широко висвітлено підхід, який розглядає це співвідношення в парадигмі “зовнішнього через внутрішнє”, де велика увага приділялася “зовнішньому”. “Внутрішнє” розглядається як умова, ділялася “зовнішньому”. “Внутрішнє” розглядається як умова, через яку переломлюються впливи зовнішніх причин [9]. Але через яку переломлюються впливи зовнішніх причин [9]. Але погляд на внутрішнє як на умову не дозволяє в рамках цього підходу виявити, як внутрішнє виконує свою функцію, яким чином

включається та чи інша група, що складає “внутрішнє” і в конкретному випадку набуває значення та регулює поведінку людини. І тільки останнім часом погляд на співвідношення “зовнішнього” та “внутрішнього” змінюється шляхом зміни спрямованості “внутрішнього через зовнішнє” [В.Е. Чудновський, 1998]. Хоча ще у 1973 році К.О. Абульханова-Славська відзначала, що у розв’язанні соціальної зумовленості психічного важливо не тільки довести, що соціальне має вплив на психічне. Необхідно досліджувати, як психічне реально бере участь у соціальному житті та діяльності індивіда [1]. У даний час це положення успішно реалізується в дослідженнях Д.І. Фельдштейна [6, 7].

В.Е. Чудновський зробив спробу підійти до розгляду специфічної цілісності і відносної самостійності внутрішнього суб’єктивного світу людини [8]. Враховуючи, що внутрішній суб’єктивний світ неоднорідний за мірою активності, що формує, автор виокремлює в ньому “ядро” – зосередження внутрішньої активності, яке, сформувавшись, визначає весь процес становлення особистості та її внутрішнього світу. Це “ядро суб’єктивності” має відносну емансипованість від внутрішніх та зовнішніх умов [8]. На нашу думку, це і буде утворювати “Я” людини, на яке нашаровується “Я-концепція” і “Я-образ”. Співвідношення між “Я” – ядром особистості і продуктами самосвідомості полягають у тому, що ці продукти узгоджують внутрішню активність людини і реальну дійсність, по можливості перетворюючи і конструюючи цю реальність, яка виявляється в ситуації та події.

Грунтуючись на вищезазначеному, перспективами наших подальших пошуків є вивчення особливостей розвитку самосвідомості у молодшому шкільному віці загалом та процесу формування і засвоєння моральних норм молодшими школярами.

Література

1. Абульханова К.А. О субъекте психической деятельности. – М.: Наука, 1973. – 287 с.
2. Ананьев Б.Г. Избранные психологические труды. В 2 тт. – М.: Педагогика, 1980. – Т.1. – 232 с.
3. Орлов А.Б. Личность и сущность: внешнее и внутреннее Я человека // Вопросы психологии. – 1995. – № 2. – С. 5-19.
4. Петровський А.В. Быть личностью. – М.: Педагогика, 1990. – 110 с.
5. Тихомиров О.К. Психология мышления. – М.: Изд-во МГУ, 1984. – 270 с.

6. *Фельдштейн Д.И.* Проблемы возрастной и педагогической психологии. – М.: Междунар. пед. академия, 1995. – 368 с.
7. *Фельдштейн Д.И.* Социализация и индивидуализация – содержание социального взросления и социально-психологической реализации детства // Мир психологии. - 1998. - № 1. – С. 5-11.
8. *Чудновский В.Э.* Проблема субъективности в свете современных задач психологии воспитания // Вопросы психологии. – 1988. - № 4. – С. 15-25.
9. *Шорохова Е.В.* Проблема «Я» и самосознание // Проблемы сознания: Материалы симпозиума. – М., 1966. – С. 217-227.

Збірник наукових праць

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Серія “Філологічна”

Серія “Психологія і педагогіка”

Відповідальний редактор:

Пасічник І.Д.

Редагування:

Криловець А.О.,

Тимошук О.Г.

Упорядники:

Криловець А.О.,

Коцюк Л.М.

Технічний редактор:

Свинарчук Р.В.

Зверстано:

Крушинською Н.О.

Формат 42x30/4.

Папір офсетний. Друк різнографія.

Ум. друк. арк. 9,79. Гарнітура “Таймс”

Наклад 300 прим.

Україна, 35800, Рівненська обл.,
м.Острог, вул. Семінарська, 2

Видано в Національному університеті “Острозька академія”